

2 Απριλίου 2021

Το βουβό άγαλμα

[Αφιέρωμα / 1821-2021: Ανάσταση του Γένους](#)

[Ηλίας Λιαμής, Σύμβουλος Ενότητας Πολιτισμού](#)

149 χρόνια από τα αποκαλυπτήρια του ανδριάντα του Γρηγορίου του Ε΄ και την εκφώνηση του αθάνατου ποιήματος του Αριστοτέλη Βαλαωρίτη.

Πριν 149 χρόνια, 25 Μαρτίου 1872, έγιναν τα αποκαλυπτήρια του ανδριάντα του Πατριάρχη Γρηγορίου του Ε΄, φιλοτεχνημένου από τον γλύπτη Λάζαρο Φυτάλη.

Μεγαλύτερη εντύπωση όμως από το άγαλμα έκανε η ποιητική προσφώνηση του ποιητή Αριστοτέλη Βαλαωρίτη, η οποία, κατασυγκίνησε το ακροατήριο και θεμελίωσε για πάντα στην εθνική συνείδηση τον εθνομάρτυρα Γρηγόριο τον Ε΄ ως πρόσωπο μαρτυρικό και ως πρώτη σπονδή στον βωμό της ελευθερίας.

*Πώς μας θωρείς ακίνητος;... Πού τρέχει ο λογισμός σου,
τα φτερωτά σου τα όνειρα;... Γιατί στο μέτωπο σου
να μη φυτρώνουν, γέροντα, τόσαις χρυσαίς αχτίδες,
όσαις μας δίδ' η όψη σου παρηγοριαίς κ' ελπίδες;...
Γιατί στα ουράνια χείλη σου να μη γλυκοχαράζη,
πατέρα, ένα χαμόγελο;... Γιατί να μη σπαράζη
μέσα στα στήθη σου η καρδιά, και πώς στο βλέφαρο σου
ούτ' ένα δάκρυ επρόβαλε, ούτ' έλαμψε το φως σου;...*

.....

.....

*Το μάρμαρο μένει βουβό... Και θα να μείνη ακόμα
ποιος ξέρει ως πόντ' αμίλητο το νεκρικό του στόμα...
Κοιμάται κι' ονειρεύεται... και τότε θα ξυπνήση,
όταν στα δάση, στα βουνά, στα πέλαγα, βροντήση
το φοβερό μας κήρυγμα... "Χτυπάτε, πολεμάρχοι!...
Μη λησμονείτε το σχοινί, παιδιά, του Πατριάρχη!..."*

Την επομένη, το ποίημα αποτελούσε το πρώτο θέμα όλων των εφημερίδων της Αθήνας και σχεδόν αμέσως μεταφράστηκε στα Αγγλικά και Γαλλικά. Σύντομα εκδόθηκε, με πρόλογο το ακόλουθο κείμενο, πηγή για την σχέση Ορθοδοξίας και Ελληνικής Επανάστασης:

Το Ελληνικόν Έθνος, κατά την απέραντον και ζοφεράν νύκτα της δουλείας, ου μόνον διετήρησεν ακμαίαν την περί αναγεννήσεως και πλήρους αυτού αποκαταστάσεως πίστιν του, αλλά διέσωσεν αλώβητον και την ιδέαν της ενότητός του.

Η Ορθόδοξη Ανατολική Εκκλησία υπήρξεν προ πάντων ιερά κιβωτός, ένθα προσέφυγεν και θαυμασίως διεσώθη από της πλημμύρας των αλλοφύλων το αίσθημα της Εθνικότητας. Επειδή δε ορατή κεφαλή της Εκκλησίας ταύτης υπήρξεν ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, επόμενον ήτο να θεωρήται ούτος ως πατήρ και ως ηγέτης της φυλής απάσης.

Κατά την έναρξιν του ιερού αγώνος κατείχε τον πατριαρχικόν θρόνον Γρηγόριος ο Ε΄, όστις ως ανώτατος πνευματικός άρχων των απανταχού Ελλήνων, εκράτει ανά χείρας πάντα τα μυστηριώδη νήματα της μεγάλης ελληνικής συνωμοσίας και διετέλει εν πλήρει γνώσει των ακαταπαύστων και ακατανοήτων εκείνων ενεργειών, δι΄ ων οι Φιλικοί ωργάνιζον και προπαρεσκεύαζον την Επανάστασιν.

Δοθέντος του συνθήματος και μόλις κροτήσαντος του πρώτου πυροβόλου, η Οθωμανική Αρχή, θέλουσα δι΄ ενός φοβερού κτυπήματος ίνα κατατομήση αμέσως τον Αγώνα, ίνα εμπνεύση εις τους πρωταθλητάς αυτού τοιούτον τρόπον, ώστε να παραλύση την πρώτην ακατάσχετον ορμήν του, ανενδοιάστως συνέβαλεν, κατά την ημέραν της Αναστάσεως τον Πατριάρχην και μετά μυρίας ηθικής και φυσικής βασάνους απηγχόνισεν αυτόν επί παρουσία των Μεγάλων Χριστιανικών της Ευρώπης Δυνάμεων, ποταπώς τότε και ανάνδρως περιποιημένων τον

ηγεμονεύοντα Μαχμούτ, λάθρα δε υποδαυλιζουσών ίσως και την καθ'ημών λύσαν του.

Το ιερόν λείψανον του μεγάλου της Ελλάδος εθνομάρτυρος έμεινε τρεις όλας ημέρας κρεμάμενον επί της αγχόνης, ύστερον δε παρεδόθη εις χείρας του μαινομένου όχλου των δημίων και διασυρθέν καθ' όλας τας ρύμας και τας αγυιάς του Βυζαντίου, ώστε θνησιμαίον ανάξιον ενταφιασμού ερίφθη εις τα βάθη του Βοσπόρου. Αλλ' ο Θεός ο Ύψιστος παρέλαβεν αυτό εκ των κόλπων της θαλάσσης και το διεπιστεύθη εις χείρας της Ορθοδόξου Ρωσίας, ήτις απέδωκεν αυτώ τιμάς αυτοκρατορικάς και λατρείαν ανάλογον προς τον τερατώδη όγκον του διαπραχθέντος συγγερού κακουργήματος και της υψηλής θέσεως, ην κατείχεν εν τω πληρώματι της Εκκλησίας ο απαγχονισθείς Ποιμενάρχης.

Ως αληθή και πραγματικόν άρχοντα του Ελληνικού Έθνους εθεώρησε λοιπόν τότε η Οθωμανική Αρχή τον αοίδιμον Πατριάρχη και εκ της πεποιθήσεως ταύτης ορμωμένη εφαντάσθη ότι, αποκοπτομένης της κεφαλής, νεκρά θα κατέπιπτον και τα λοιπά μέλη του εθνικού οργανισμού. Αι δε τελεσθείσαι ανοσιουργίαι επί του μαρτυρικού λειψάνου ουδέν άλλο εσήμαινον ει μη κολαφισμούς και ύβρεις κατά του προσώπου της Ελλάδος.

Η εντύπωση, ην παρήγαγεν επί της ψυχής των μαχομένων Ελλήνων η απαγχόνισις του Αρχηγού της Ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας, υπήρξε τρομερά. Έπεσαν κατά γης από των χειρών των γενναιοτέρων πολεμιστών παράλυτα τα όπλα και θρήνος μέγας και κοπετός απερίγραπτος εξερράγη από των σπλάγχων του Ελληνισμού. Αλλ' ευθύς μετά ταύτα άσβεστος δίψα εκδικήσεως και η κοινή συναίσθησις ότι η μεγάλη και αγία ψυχή του Γρηγορίου είχε κατοικήσει εν τη καρδιά των υπέρ Πίστεως και Πατρίδος μαχομένων Γραικών ανεζωογόνησεν τον Αγώνα και έδωκεν εις αυτόν χαρακτήρα ωρισμένον και αμετάτρεπτον. Ιδού διατί εν τω επομένω στιχουργήματι τα σπουδαιότερα άθλα της Επαναστάσεως και η ακαταμάχητος καρτερία του Γένους εν ταίς συμφοραίς παρίστανται ως ακτίνες φωτοβόλοι εκπεμπόμεναι από της αγχόνης του Μεγαλομάρτυρος Πατριάρχου ως από μυστηριώδους και ακοιμήτου φλογός.

Αλλά μετά την κατάρτισιν του Ελληνικού Βασιλείου (κρίμασιν οίς οίδε Κύριος!) η ψυχή του Ελληνισμού ωσάν ήθελεν απροσδοκήτως απολιθωθή, έμεινεν αδρανής. Ο όρκος των Φιλικών ελησμονήθη και κατ' ολίγον εσβέσθη η εκ του μαρτυρίου του Πατριάρχου προκύψασα εντύπωση και ο εξ αυτής γεννηθείς εν τη καρδιά του Έθνους πόθος αιωνίας εκδικήσεως.

Του απαισίου τούτου ψυχικού ληθάργου πιστήν εκπροσώπευσιν εθεώρησαν τον ανδριάντα του αιιδίμου Γρηγορίου, αλλά συνάμα εξέλαβον αυτόν και ως σύμβολον μελλούσης αναστάσεως. Ηθέλησα δε, πιστώσ υπείκων εις τας δοξασίας μου, να διακηρύξω και πάλιν ότι ούτε η απελευθέρωσις μικράς τινος γωνίας της ελληνικής γης, ούτε αι καλλοναί της Πρωτευούσης ούτε τα θυμιάματα ημών των μεταγενεστέρων δύνανται εξυπνήσωσιν την κοιμωμένην ψυχήν του Ελληνισμού, και ότι μόνον διά των αυτών εκείνων ενεργειών και παθημάτων, δι' ων πέπρωται να προκόπτη και να επιτυγχάνη πας αγών αφορών εις την πλήρη αποκατάστασιν μιάς φυλής, θα κατορθώσωμεν και ημείς να ανακτήσωμεν την κληρονομίαν των πατέρων μας.

Αύτη είναι η κυρία ιδέα η απ' αρχής μέχρι τέλους εμπνέουσα το στιχούργημά μου.

Προσκληθείς υπό του Πρυτάνεως του Εθνικού Πανεπιστημίου κυρίου Καστόρχη, του και συντελέσαντος μεγάλως διά των ακαμάτων αυτού προσπαθειών εις την ανακομιδήν του ιερού λειψάνου, να προσφωνήσω διά στιχουργήματος τον ανδριάντα, ον εδωρήσατο ημίν ο ακραιφνής πατριωτισμός του ημετέρου Αβέρωφ, ομολογώ ότι εδίστασα να αποδεχθώ ου μόνον διότι με εφόβιζεν η ευρύτης και το ύψος του θέματος, αλλά και διότι, κακή τύχη, ιδέαι τινές, καίτοι φιλοστόργως

διαθρέψασαι το Έθνος επί μακρούς αιώνας, θεωρούνται ως ληρήματα κενά και ως καπνοί εξερχόμενοι του εγκεφάλου ολίγων φαντασιοκόπων ή πηγάζοντες εκ των κερδοσκοπικών διαθέσεων πολιτικών τινων ραδιούργων.

Άλλωστε και πως να περικλείση τις το μεγαλείον μιάς αποθεώσεως και την δόξαν πολυετούς αγώνος, εντός του στενωτάτου χώρου ενός ύμνου ή ενός διθυράμβου;

Και όμως εδέχθη την τιμήν και το βάρος τοιαύτης προσφωνήσεως εν τη πεποιθήσει ότι δοξασίαι τινές πρέπει να εκδηλώνται και να διακηρύσσονται πολύ περισσότερο όταν διακονούνται και χλευάζονται παρ' όταν, μεταβαλλόμεναι εις κοινήν πεποίθησιν και εις καθολικήν πίστιν ουδεμίαν έχωσιν ανάγκην υποστηρίξεως.

Την υψηλήν ταύτην εντολήν έχει και σήμερα η Ελληνική ποίησις, θέλει δε εκπληρώση αυτήν μένουσα πιστώς προσκεκολλημένη εις τας αρχαίας εθνικάς παραδόσεις και μετά θρησκευτικής αφοσιώσεως αναμνησκουσα πάντοτε εις όσους θέλουσι να την ακούσωσιν, ότι αφέθη ατελείωτον το έργον των πατέρων μας και ότι πρέπει να συμπληρωθή.

<https://bit.ly/3rG9FMT>